

SRPSKI DEMOKRATSKI FORUM • СРПСКИ ДЕМОКРАТСКИ ФОРУМ

A N A L I Z A

**odgoja i obrazovanja na jeziku i pismu srpske
nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj**

Septembar 2015.

SADRŽAJ:

- ... Uvod
- ... Modeli manjinskog obrazovanja
- ... Broj učenika u manjinskom obrazovanju
- ... Posebni nastavni oblici
- ... Sustav manjinskog obrazovanja u praksi
- ... Nastavni materijali
- ... Financiranje manjinskog obrazovanja
- ... Nastavni planovi i programi
- ... Registracija manjinskih škola
- ... Nepoštivanje zakonske regulative
- ... Stavovi roditelja o manjinskom obrazovanju
- ... Manjinsko obrazovanje u lokalnoj zajednici
- ... Zaključak
- ... Preporuke

I. UVOD

Da bi nacionalna manjina zadovoljila kriterij iz definicije u Ustavnom zakonu, ključno je ostvarivanje želje za „očuvanjem posebnih obilježja“ manjinskog identiteta. Dugoročnu održivost tog identiteta moguće je ostvariti samo pod uvjetom da se manjinska posebna „etnička, jezična, kulturna i/ili vjerska obilježja“ socijalizacijom prenose na mlade generacije pripadnika nacionalnih manjina gdje ključnu ulogu ima obrazovni sustav, kako većinski tako i manjinski. Upravo je stoga Zakon o odgoju i obrazovanju na pismu nacionalnih manjina, koji je u Saboru usvojen 11. maja 2000. godine, jedan od ključnih dokumenata manjinske zaštite, uz naravno Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina. Kao i druga manjinska prava, provođenje ovog zakona, te sustav manjinskog obrazovanja u RH, moguće je vrednovati samo njegovim utjecajem na stanje provođenja obrazovnih prava na razini lokalne samouprave.

II. MODELI MANJINSKOG OBRAZOVANJA

Model A po kojemu se cjelokupna nastava izvodi na jeziku i pismu nacionalne manjine, uz obvezno učenje hrvatskog jezika u istom broju sati u kojem se uči jezik manjine. Učenici imaju pravo i obvezu učiti dodatne sadržaje važne za manjinsku zajednicu. Ovaj se model nastave provodi u posebnoj ustanovi, ali ga je moguće provoditi u ustanovama s nastavom na hrvatskom jeziku u posebnim odjelima s nastavom na jeziku i pismu manjine.

Model B po kojemu se nastava izvodi dvojezično. Prirodna se grupa predmeta uči na hrvatskom jeziku, a društvena grupa predmeta na jeziku nacionalne manjine. Nastava se provodi u ustanovi s nastavom na hrvatskom jeziku, ali u posebnim odjelima.

Model C po kojemu se nastava izvodi na hrvatskom jeziku, uz dodatnih dva do pet školskih sati namijenjenih učenju (njegovanju) jezika i kulture nacionalne manjine. Dodatna satnica u trajanju od pet školskih sati tjedno obuhvaća učenje jezika i književnosti nacionalne manjine, geografije, povijesti, glazbene i likovne umjetnosti.

III. BROJ UČENIKA U MANJINSKOM OBRAZOVANJU

Tabela o uključenosti djece srpske nacionalne manjine u obrazovanje na manjinskom jeziku i pismu		2012/2013	2013/2014
Predškolski odgoj	Ukupno:	438	431
Osnovna škola	Model A	1922	1897
	Model B	16	17
	Model C	603	671
	Ukupno:	2.541	2.585
Srednja škola	Model A	896	794
	Model B	-	-
	Model C	14	15
	Ukupno:	910	809
Ukupno u sustavu obrazovanja:		3.889	3.825

*Broj učenika srpske manjine prema izvještaju Vlade RH

Popis stanovništva 2011.	UKUPNO	1-4 GODINE	5-9 GODINA	10-14 GOD	15-19 GOD
HRVATSKA	4.284.889	212.709	204.317	235.402	244.177
SRBI	186.633	4.225	3.964	4.035	4.659
Ukupno djece do 19 godine starosti					16.883

* Popis stanovništva 2011. godine

* Izvan sustava obrazovanja na materinjem jeziku i pismu nalazi se 13.058 djece pripadnika srpske nacionalne manjine.

IV. POSEBNI NASTAVNI OBLICI

Osim toga još manjinsko obrazovanje moguće je provoditi kroz razredni okvir uz sklopu kojeg se jezik nacionalne manjine predaje kao jezik zajednice, te kroz posebne oblike nastave kao što su ljetna nastava i zimska nastava. Do sada je održano 19 ljetnih škola srpskog jezika koje se održava na Viru u organizaciji SKD Prosvjeta. Poseban oblik nastave je dopisna nastava srpskog jezika i kulture, koja se provodi od školske godine 2001/02. Ovaj oblik nastave provodi SKD Prosvjeta, no u vrlo ograničenom obliku (učenicima se šalje jedno pismo mjesečno na koje oni odgovaraju) a analizom podataka utvrđeno je da neki od navedenih učenika (84 registrirana učenika) ne pohađaju dopisnu nastavu. Od 2010. do 2013. za dopisnu nastavu ukupno je utrošeno 572.000 kn pa se postavlja pitanje, na šta je otišao taj novac, pogotovo ako su elektronski oblici dopisne nastave nepostojeći, posebice u ruralnim dijelovima RH.

V. SUSTAV MANJINSKOG OBRAZOVANJA U PRAKSI

Djeca srpske nacionalne zajednice u model A uglavnom su uključena u području Podunavlja, te u Pravoslavnoj gimnaziji u Zagrebu (model B u OŠ Ernestinovo), a u drugim dijelovima Hrvatske uglavnom se primjenjuje model C. Prema podacima o provedbi Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, primjetan je kontinuiran pad učenika u srednjim školama po modelu A.

Kad je riječ o osnovnom školstvu, neznatno raste broj djece srpske nacionalnosti uključene u nastavu prema modelu A, a blago raste i broj one djece uključene u obrazovanje prema modelu C. Neznatno raste i broj djece srpske nacionalnosti uključene u predškolsko obrazovanje, a broj djece koji je uključen u srednjoškolsko obrazovanje na manjinskom jeziku i pismu (pogotovo prema modelu C, koji bi mogao biti i najprimjenjiviji) izrazito je mali.

Visokoškolsko obrazovanje s druge strane potpuno je zapostavljeno. Dok druge nacionalne manjine dobivaju stručne studije (Sveučilište Juraja Dobrile u Puli – predškolski odgoj na hrvatskom i talijanskom, Sveučilište Josipa Juraja Strossmayera Osijek – Mađarski jezik, Mađarski jezik i književnost), srpska nacionalna manjina ne konzumira mogućnost visokoškolskog obrazovanja na manjinskom jeziku, a od stručnih studija, u sklopu Katedre za Južnoslavenske jezike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu je Katedra za srpsku književnost spojena s Katedrom za crnogorsku književnost.

VI. NASTAVNI MATERIJALI

U pogledu nastavnih materijala, situacija za srpsku manjinu je poražavajuća. Prema podacima SDF-a učitelji i učenici su veoma slabo opremljeni udžbenicima, i to udžbenicima koji prate Plan i program njegovanja srpskog jezika i kulture za pripadnike srpske nacionalne manjine (Narodne novine, 1996.g.), pri čemu je najveći problem da nadležna tijela nisu odobrila nove udžbenike te se i dalje koriste

udžbenici koji su odobreni još 1998. U nižim razredima osnovne škole postoje samo čitanke koje koriste za nastavu književnosti, a za ostala područja srpskog jezika, kao i za prirodu i društvo, likovnu i muzičku kulturu nema nikakve udžbeničke literature.

Područja srpskog jezika i kulture te izražavanje (čitanje, pisanje, gramatika) i nastava prirode i društva su u potpunosti zavisni od kreativnosti i sposobnosti snalaženja učitelja zbog nepostojanja osnovnih i dodatnih nastavnih materijala. Zbog nepostojanja nastavnih materijala, taj dio nastave u modelu C izvediv je samo uz materijale koje učitelj može osmisliti ili nabaviti. Učenici, koji su navikli u redovnoj nastavi na obilje materijala, osjećaju nedostatak udžbenika. Zbog potpunog nedostatka radnog materijala, učitelji za sate ponavljanja, utvrđivanja i provjeravanja sami kreiraju i printaju nastavne listove i ispite znanja, što je naročito problematično u mlađim razredima zbog slikovnih zadataka. Učitelji se za nastavu pripremaju po „nezvaničnim“ udžbenicima, ali ih u pripremi ne smiju navesti jer ti udžbenici nisu odobreni od Ministarstva prosvjete.

VII. FINANCIRANJE MANJINSKOG OBRAZOVANJA

Odnos prema manjinskom obrazovanju i problemima koji muče obrazovanje pripadnika srpske nacionalne manjine nije zadovoljavajući, a najbolji dokaz je taj da je u prosincu 2011. ukinuta uprava za odgoj i obrazovanje nacionalnih manjina dok je u posljednjem rebalansu proračuna financiranje štampanja udžbenika za manjinsku nastavu smanjeno za 600.000 kuna.

Ministarstvo obrazovanja je sufinanciralo u 2011. godini izradu/uvoz udžbenika za nastavu na jeziku i pismu nacionalnih manjina i to: na češkom jeziku (NIU Jednota - 88.410,03 kn), na srpskom jeziku (Prosvjeta d.o.o. - iznos od 1,947.267,41 kn), na talijanskom jeziku (EDIT-914.322,56 kn). Ukupno je utrošeno za sufinanciranje izrade/uvoza udžbenika za nastavu na jeziku i pismu nacionalnih manjina 2,950.000,00 kuna. Najveći deo toga novca ide na sufinansiranje razlike u cijeni koštanja samih udžbenika koje su naručili roditelji. Naime, Izdavači udžbenika (Školska knjiga, Profil i dr.) zbog manjeg tiraža manjinskih udžbenika postavili su višestruko veće cijene za udžbenike. Kako bi roditelji plaćali istu cijenu udžbenike kao i roditelji čija djeca pohađaju nastavu na hrvatskom jeziku, ministarstvo sufinancira tu razliku izdavačima.

U Državnom proračunu Republike Hrvatske za 2011. godinu, za potrebe obrazovnih programa i nastave na jeziku i pismu nacionalne manjine preko Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta osigurana su sredstva u iznosu od 32,276.524,87 kuna i to za: poticaje obrazovanja nacionalnih manjina, posebne programe obrazovanja za provođenje programa nacionalnih manjina, provedbu Nacionalnog programa za Rome, poticanje predškolskog odgoja i predškole za Rome, rad predškolskih ustanova sukladno članku 50. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, izradu ispitnih materijala za državnu maturu na jeziku i pismu nacionalnih manjina, prevođenje ispitnih materijala, lekturu, korekturu, prijelom i tisak, troškove rada ocjenjivača na materinskim jezicima nacionalnih manjina i putne troškove

prevoditeljima i stručnim skupinama, plaće učitelja u nastavi na jeziku i pismu nacionalnih manjina, plaće za 23 suradnika-pomagača i projekte udruga u području izvaninstitucionalnog odgoja i obrazovanja.

2012: Ministarstvo obrazovanja odobrilo je reprint 16 autorskih udžbenika za potrebe osnovnoškolskog obrazovanja za obrazovanje učenika pripadnika srpske nacionalne manjine iz srpskog jezika, prirode i društva. 2012: Prosvjeta je za izdavačke aktivnosti u pogledu udžbenika za manjinsku nastavu srpske nacionalne manjine dobila 497.914,00 HRK, a prema izvještaju Ministarstva 10 srednjoškolskih udžbenika u 2012. prevedno je za pripadnike srpske nacionalne manjine. Za školsku godinu 2013/14. Prosvjeta je dobila 895.797,00 kn. Sveukupno, od 2010. – 2014. godine SKD Prosvjeta je iz Državnog proračuna za obrazovanje srpske nacionalne manjine i to prvenstveno za udžbenike i nastavna pomagala dobila više od 5 milijuna kuna, no novih udžbenika nema, a reprintevi starih dostupni su uglavnom samo na području istočne Slavonije budući se radi o udžbenicima koji se koriste u modelu A, dok problem sa štampanjem udžbenika za model C i dalje ostaje i treba se hitno rješavati u dogovoru s ministarstvom.

VIII. NASTAVNI PLANovi I PROGRAMI

Osim problematike udžbenika i nastavnih materijala najveći problem u organizaciji nastave za pripadnike srpske manjine su neodgovarajući nastavni planovi i programi. Nastavni planovi su isti kao i u nastavi na hrvatskom jeziku, međutim srpska nacionalna manjina ima pravo za nacionalnu grupu predmeta izraditi dodatke postojećim nastavnim planovima i programima i to dodatno od 10 do 30 posto na postojeće programe. Taj posao je odrađen unutar mjerodavnih institucija u srpskoj zajednici, međutim Ministarstvo, odnosno sada Agencija za odgoj i obrazovanje, koja je nadležna za ovo pitanje, nije iste objavila. Zbog toga nastavnici ne mogu identično poučavati djecu iz nacionalnih sadržaja, niti se mogu izraditi autorski udžbenici iz predmeta koji spadaju u nacionalnu grupu predmeta. Ministarstvo je nakon godina neuspješnog pokušaja rješavanja problema isti prebacila na Agenciju za odgoj i obrazovanje kako se to obrazlaže u izvještaju o provedbi Akcijskog plana za provedbu Ustavnog Zakona o pravima nacionalnih manjina 2011-2013. Citiramo: „U 2012. Agencija za odgoj i obrazovanje postaje nositelj nastavnih planova za potrebe nastave u osnovnim i srednjim školama na jeziku i pismu nacionalnih manjina, a zadužena je za stručnu doradu, odnosno metodologijsko ujednačavanje svih nastavnih planova i programa za nastavu na jeziku i pismu nacionalnih manjina za osnovnu školu. Službeno donošenje navedenih planova i programa planirano je za 2013. godinu za što su osigurana sredstva u državnom proračunu“, završen citat. Niti do danas, a to je druga polovina 2015. godine planova i programa za provođenje nastave na jeziku i pismu nacionalnih manjina u osnovnim i srednjim školama nema. Također postoje nejasnoće o podučavanju drugih etničkih skupina, osim Hrvata u povijesti Hrvatske manjine se ne spominju, osim u kontekstu sukoba, a pitanje srpskih žrtava u posljednjem ratu spominje se u udžbeničkoj literaturi za nastavu povijesti tek od 2006. godine.

IX. REGISTRACIJA MANJINSKIH ŠKOLA

Još uvijek nije riješeno pitanje registracije manjinskih škola u Vukovaru. Zakonska mogućnost postoji i nju je vrlo lako zadovoljiti mijenjanjem dva članaka statuta škola. Kako osnivač, u ovom slučaju županije, ne žele prihvatiti te izmene koje su predložene od strane srpske zajednice, a koje su u skladu sa Ustavom i važećim zakonima, na inicijativu srpske zajednice došlo je do izmjena Zakona o odgoju i obrazovanju - članak 96. stavak 3. (NN152/14) - radi se o prenošenju osnivačkih prava na Općine, kako bi se izbjegla blokada ovog pitanja od strane županija. Ovaj problem prisutan je više od 10 godina, a istraživanje OSCE-a iz 2003. o ovom problemu kaže: „ ...pravni okvir koji regulira obrazovanje je napredan budući da pripadnicima nacionalnih manjina jamči pravo na nastavu na materinjem jeziku na svim razinama obrazovnog sustava ukoliko su zadovoljeni uvjeti o minimalnom broju učenika. Međutim škole s nastavom na jezicima nacionalnih manjina, koje su određene kao primarni izbor za izvođenje nastave na materinjem jeziku te koje su dobile važne privilegije nisu primjereno definirane (...) Napredni duh hrvatskih propisa koji se tiču obrazovanja tako je ozbiljno potkopan ovim nedosljednostima.“

X. NEPOŠTIVANJE ZAKONSKE REGULATIVE

Stanje na terenu odražava svu „propusnost“ propisa: Ravnatelji škola često se ne pridržavaju Zakona o odgoju i obrazovanju na manjinskom jeziku i pismu, kako zbog nepostojećih sankcija, tako i zbog izostanka kontrole od strane Ministarstva ali i od strane Povjerenika za manjinsko obrazovanje. Lažiraju se natječaji za popunu radnih mjesta u nastavi na srpskom jeziku te dotičnu nastavu obavljaju nekompetentne osobe. Ravnatelji samovoljno mijenjaju manjinski model nastave te se uzurpira uloga Voditelja manjinske nastave.

XI. STAVOVI RODITELJA O MANJINSKOM OBRAZOVANJU

U pogledu stanja u manjinskoj zajednici, istraživanje, što ga je u sklopu projekta IPA 2009 „Podrška vladavini prava“ proveo Srpski demokratski forum 2012/13. godine, pokazalo je da roditelji djece školskoga uzrasta imaju određene zadržke prema provođenju obrazovanja na jeziku i pismu nacionalne manjine. Te zadržke, prije svega, proizlaze iz faktički još postojeće stigmatizacije pripadnosti, naročito, srpskoj manjinskoj zajednici. Druga važna zadržka vezana je uz uvjerenje dijela roditelja kako njihova djeca i onako „ne vole učiti“, pa bi im poseban dopunski program na jeziku i pismu nacionalne manjine predstavljao samo dodatno nepotrebno opterećenje.

Važno je, međutim, da veliki dio roditelja smatra kako obrazovanje na jeziku i pismu nacionalne manjine ne smije biti etnički isključivo. Oni žele punu društvenu integraciju svoje djece u lokalnu zajednicu, a zainteresirani su za to da elemente, koje smatramo dijelom posebnoga nacionalnog identiteta pripadnika manjine, prihvate i upoznaju i djeca koja ne pripadaju njihovoj nacionalnoj zajednici. Iz toga je posve očito da

temeljni interes roditelja predstavljaju istovremena društvena integracija i očuvanje onih odlika koje govore o posebnom identitetu pripadnika manjine.

Skoro svi roditelji svjesni su da nepostojanje obrazovanja na jeziku i pismu nacionalne manjine dugoročno ugrožava održivost manjine na tom području, a time dovodi u pitanje i identitet lokalne zajednice. Isto tako roditelji žele da posebnim programom obrazovanja unutar obrazovne skupine na jeziku i pismu nacionalne manjine njihova djeca steknu znanja o vrijednostima i posebnim etničkim, jezičnim, kulturnim i vjerskim obilježjima svoje nacionalne zajednice, kako bi stekla i svijest o važnosti očuvanja tih obilježja. Tek neznatno manje njih želi da njihova djeca, obrazovanjem u obrazovnoj skupini na jeziku i pismu nacionalne manjine, steknu veze sa svojim vršnjacima - pripadnicima iste nacionalne manjine.

Važno je uočiti da roditelji razumiju kako je bitno da se istovremeno ostvaruju dva temeljna interesa – integracija i očuvanje posebnih vrijednosti. Da bi djeca usvojila temeljna obilježja svoje nacionalne zajednice i shvatila vrijednost očuvanja tih obilježja, a istovremeno izbjegla getoizaciju u društvu, potrebno je da se istovremeno socijaliziraju i transnacionalno - u redovitim školskim programima, ali i unutar vlastite nacionalne zajednice - u obrazovnim skupinama na jeziku i pismu nacionalne manjine.

Pokazatelji o motiviranosti roditelja i djece za školovanje na jeziku i pismu nacionalne manjine pokazuju da je nešto manje od polovine ispitanih visoko motivirano za sudjelovanje u posebnom programu obrazovanja unutar obrazovne skupine na jeziku i pismu nacionalne manjine, i da su roditelji spremni preuzeti odgovornost za to da će njihova djeca u manjinskom obrazovnom programu sudjelovati jednako kao i u programima obveznog školovanja. Istraživanje pokazuje i visoku korelaciju s roditeljskom procjenom motiviranosti djeteta za sudjelovanje u posebnom programu obrazovanja, sa spremnošću za preuzimanje odgovornosti.

Tek uvjerljiva manjina roditelja nije spremna preuzimati odgovornost za to da njihovo dijete sudjeluje u posebnom obrazovnom programu i jasno iskazuje nespornost i za to da svoje dijete motivira za sudjelovanje u posebnom programu. Ipak, znatan je dio roditelja - zbog stanja hrvatskoga obrazovnog sustava i ugroženog prava na ravnopravnost šansi u obrazovnom sustavu - skeptičan prema obrazovnim šansama djece uopće, pa samim time ne daje niti primjereno značenje obrazovanju prema posebnom programu unutar obrazovne skupine na jeziku i pismu nacionalne manjine.

XII. MANJINSKO OBRAZOVANJE U LOKALNOJ ZAJEDNICI

U statutima svih lokalnih samouprava regulirano je pravo na upotrebu manjinskoga jezika i pisma, ali se to pravo stvarno ne provodi. Bez afirmacije ravnopravne upotrebe jezika i pisma, dugoročno, međutim, nije moguće organizirati lokalnu zajednicu, koja će u punoj mjeri osiguravati održivost posebnoga manjinskoga nacionalnoga, kulturnoga, političkoga i vjerskog identiteta. Razborita je odluka,

međutim, da se prije svega radi na ostvarivanju prava na obrazovanje, a da se tek u budućem razdoblju postavi pitanje jezične ravnopravnosti i ravnopravnosti upotrebe pisama. Međutim, bez ozbiljnoga rada na obrazovanju na jeziku i pismu nacionalne manjine neće biti perspektive niti za buduće puno ostvarivanje ovoga prava.

XIII. ZAKLJUČAK:

Dok se ne prevlada svojevrsna getoizacija srpske nacionalne manjine, obrazovanje na manjinskom jeziku i pismu bit će relativno slabo korišteno manjinsko pravo, a bez korištenja tim pravom ne postoji garancija samoodrživosti srpske manjinske zajednice. Tek kad kultura i znanja pripadnika srpske manjine postanu atraktivna nacionalnoj većini, kao što je to slučaj s talijanskom kulturom u Istri, početak će se razvijati i obrazovanje na srpskom jeziku i pismu.

Potrebno je jasnije pravno definirati sve elemente sustava manjinskog obrazovanja te uvesti nezaavisnu kontrolu cijelog sustava kako bi sustav mogao napredovati ali i ispravljati uočene nedostatke.

Vrlo je važno poraditi na jačanju kapaciteta vlastitih manjinskih kulturnih institucija (tipa Prosvjete) kako bi se izbjegli dosadašnji propusti i nesnalaženja, a proračunska sredstva koristila transparentno i efikasno. Manjinske kulturne i obrazovne institucije treba potpuno depolitizirati i ojačati stručnim kadrovima. Samo na takav način moguće je odgovoriti na brojne izazove koji stoje pred srpskom zajednicom u Hrvatskoj kada je u pitanju odgoj i obrazovanje na vlastitom jeziku i pismu.

U zadnjih godinu dana primjetna je regresija manjinskih prava, jačanje hrvatskog nacionalizma i etničke netolerancije te pokušaji značajnih društvenih struktura da se Srbi u Hrvatskoj dodatno stigmatiziraju, a njihova manjinska prava ograniče ili potpuno ukinu. Sve te pojave dodatno su opteretile i ovo područje manjinskih prava izazvavši kod roditelja i djece još veću nelagodu i strah u konzumaciji predmetnih prava. Zbog te činjenice potreban je odgovorniji pristup i organiziraniji angažman manjinskih institucija, nevladinih organizacija i resornog ministarstva, a posebno političkih struktura na svim razinama vlasti kako bi kroz javno zagovaranje i lobiranje ojačali i ohrabрили djecu i roditelje da koriste svoje pravo odgoja i obrazovanja na materinjem jeziku i pismu.

XIV. PREPORUKE:

- Poticati obrazovanje na manjinskom jeziku i pismu, prvenstveno kroz dodatno bodovanje pri upisima u srednje škole;
- Redefinirati model obrazovanja na manjinskom jeziku i pismu kako bi se uskladili s potrebama roditelja i djece pripadnika nacionalnih manjina;
- Propisati djelokrug rada Voditelja manjinske nastave;

- Propisati penalizacije za vodstva škola koja ne poštuju ili krše propise o manjinskom obrazovanju;
- Jasnije definirati ulogu Povjerenika za manjinsko obrazovanje te uspostaviti nezavisnu kontrolu njihovog rada;
- Donijeti nastavne planove i programe za nastavu na srpskom jeziku te odobriti izdavanje novih udžbenika i nastavnih materijala;
- Osigurati veću prisutnost manjinskih i multikulturalnih tema u obrazovanju većinskog naroda (uvođenje Građanskog odgoja i obrazovanja);
- Značajnije uključiti manjinske udruge i civilno ou sustav obrazovanja nacionalnih manjina kao i već angažman ministarstva i AZOO (ponovna uspostava Uprave za manjinsko obrazovanje unutar Ministarstva);
- Osnažiti prisutnost manjina u medijima;
- Više naglašavati značenje doprinosa manjinske kulture lokalnim i regionalnim identitetima;
- Ostvariti obveze iz prava na korištenje manjinskim jezikom i pismom svugdje gdje to Ustavni zakon predviđa, ali i na područjima svih onih jedinica lokalne samouprave gdje su do 1991. pripadnici manjine činili većinu stanovništva;
- Depolitizirati i stručno ekipirati manjinske kulturne i obrazovne institucije;
- Poduzeti akcije za sprečavanje diskriminacije građana na osnovi nacionalne pripadnosti.